Maahanmuuttovirasto
Migrationsverket
Finnish Immigration Service

Lausunto

13.11.2019

MIG-1919079
00.03.00
MIGDno-2019-1702

Eduskunta
Työ- ja elinkeinojaosto
sara.kuitunen@eduskunta.fi

Työ- ja elinkeinojaoston kuuleminen perjantai 15.11.2019 klo 8.30

Maahanmuuttoviraston kirjallinen asiantuntijalausunto, HE 29/2019 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2020, Teema: Pl 32 - Kotouttaminen vuoden 2020 talousarvioehdotuksessa ja kotoutumisen kehittämishaasteet, erityisesti; Maahanmuuttajien työllistymisen tilanne ja kehitysnäkymät; Maahanmuuttajien kotoutumisen ja työllisyyden edistämisen toimenpiteet ja resurssit

Maahanmuuttovirasto kiittää eduskunnan työ- ja elinkeinojaostoa mahdollisuudesta lausua otsikkoasiassa. Maahanmuuttovirasto keskittyy lausunnossaan vastaanottokeskuksiin ja aikuisiin turvapaikanhakijoihin.

Maahanmuuttoviraston ja vastaanottokeskusten roolista

Turvapaikanhakijoiden vastaanoton käytännön toiminnan ohjaus, suunnittelu ja valvonta kuuluvat Maahanmuuttovirastolle. Virasto ohjaa vastaanottokeskuksia kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta annetun lain (746/2011, jäljempänä "vastaanottolaki") mukaisesti vastaanottopalveluiden järjestämisestä ja palveluiden kestosta sekä muusta vastaanottoon kuuluvasta käytännön toiminnasta. Virasto vastaa vastaanottokeskusten perustamisesta, lakkauttamisesta ja toimipaikoista. Virasto korvaa vastaanoton järjestämisestä aiheutuneet kulut valtion talousarvion rajoissa.

Vastaanottokeskus järjestää ja tuottaa turvapaikanhakijalle vastaanottolain mukaiset palvelut. Erityisiin vastaanottopalveluihin kuuluvat muun muassa majoitus, vastaanottoraha ja sosiaali- ja terveydenhuoltopalvelut (vastaanottolain 16–26 §). Palveluita järjestetään ja tuotetaan myös jonkin verran vastaanottokeskusten ulkopuolisten yksityisen ja julkisen sektorin palveluntuottajien sekä järjestöjen toimesta. Vastaanottokeskusten tehtävät käsittävät vastaanottopalvelujen lisäksi myös muuta toimintaa.

Vastaanottokeskusten järjestämiin ja tuottamiin vastaanottolain mukaisiin vastaanottopalveluihin ei kuulu kotouttaminen ja erityisten kotouttavien toimenpiteiden järjestäminen hakijoille. Tällaiseen toimintaan ei

www.migri.fi

PL 10
00086 Maahanmuuttovirasto
puh. 0295 430 431
faksi 0295 411 720

PB 10
00086 Migrationsverket
tfn 0295 430 431
fax 0295 411 720

PO Box 10
FI-00086 Maahanmuuttovirasto
tel. +358 295 430 431
fax +358 295 411 720

Maahanmuuttovirastolle ole osoitettu myöskään rahoitusta. Esimerkiksi vastaanottopalveluna olevan työ- ja opintotoiminnan (29 §) lakiin määriteltynä tavoitteena on edistää hakijan omatoimisuutta. Käytännössä vastaanottokeskusten toiminnassa on kuitenkin huomattavan paljon vähintään esikotouttavia toimintoja ja sisältäjä sekä kotoutumista tukevia ja edistäviä vaikutuksia.

Maahanmuuttoviraston ja vastaanottokeskusten esikotouttavasta toiminnasta

Esimerkkejä Maahanmuuttoviraston ja vastaanottokeskusten esikotouttavasta toiminnasta:

- Työ- ja opintotoiminta sekä muu aktivoiva toiminta: Tätä on kehitetty edelleen Maahanmuuttoviraston OSAKA -hankkeessa v. 2018–2019, jonka tavoitteena on ollut parantaa vastaanottokeskusten järjestämää työ- ja opintototoimintaa ja muuta aktivoivaa toimintaa sekä hakijoiden osaamisen kartoittamista. Hankkeen tuotoksia ja toimintamalleja (ml. osaamiskartoitusmalli) otetaan käyttöön vuoden 2020 aikana.
- Suomalaisen yhteiskunnan peruskurssi: Työ- ja opintotoimintaan kuuluvaa suomalaisen yhteiskunnan peruskurssia on kehitetty edelleen ja siinä on määrä ottaa käyttöön kurssikoe vuoden 2020 aikana. Kurssi antaa tarvittavat perustiedot vastaanottokeskuksessa asumiseen sekä oikeuksiin ja velvollisuuksiin siellä. Kurssi antaa hakijalle alkutietoja ja perehdyttää häntä myös laajemmin suomalaiseen yhteiskuntaan, sen toimintakulttuurin ja vastaanottokeskuksen ulkopuolella toimimiseen.
- Asiakasohjaus- ja neuvonta: Hakijat saavat keskuksista ohjausta ja neuvontaa erilaisiin yksilöllisiin yhteiskuntaan liittyviin asioihin ja kysymyksiin (esimerkiksi työnteko, opiskelu, harrastukset, alueelliset toimijat, menettelytavat, keskusten ulkopuolinen toiminta).
- Keskusten ulkopuolisen opiskelun tukeminen: Hakijoiden vastaanottokeskusten ulkopuolella tapahtuvaa opiskelua (myös ammattiin opiskelu) voidaan tukea täydentävällä vastaanottorahalla tiettyjen raamien mukaan.
- Keskusten palveluissa ja muussa toiminnassa hakijoita kohdellaan heidän ikänsä, kehitystasonsa ja vointinsa mukaisesti: Vuonna 2020 tarkastellaan ja pyritään karsimaan sellaisia menettelytapoja, joissa hakijoiden puolesta tehdään tarpeettomasti asioita arjessa. Keskusten toiminnalla pyritään monialaisesti edistämään hakijoiden oppimista, omatoimisuutta sekä vastuun kantamista omista asioista ja niiden hoitamisesta. Pyritään, että hakijoiden omatoimisuus ja osaaminen asioiden hoitamiseen sekä kotoutumisen edellytykset ovat aiempaa paremmat. Hakijoille myös välitetään ymmärrystä, että he voivat tehdä myös itse arjessa myönteisiä asioita itsensä hyväksi ja omaa vointiaan ja tilannettaan kohentaakseen.
- Maksukortti: Tavoitteena on ottaa v. 2020 aikana käyttöön vastaanottojärjestelmässä hakijoille annettava maksukortti, jolle voidaan maksaa mahdollinen vastaanottoraha sekä ansiotyöstä saatavat tulot. Kortin avulla pyritään mahdollistamaan hakijoiden ansiotyön tekeminen.

- Kuntaan siirtyminen/ muutto: Oleskeluluvan saaneiden hakijoiden kuntaan siirtyminen on jo vuosien ajan ollut pääasiassa vastaanottokeskusten toiminnan varassa. Oleskeluluvan saaneita hakijoita ohjataan ensisijaisesti ELY-keskusten neuvottelemille, sopimusperusteisille kuntapaikoille. Kuitenkin muutto, jossa vastaanottokeskuksen henkilökunta käytännössä neuvoo ja ohjaa hakijaa kuntaan muutossa ja oman asunnon etsimisessä, on jo useita vuosia ollut huomattavasti ELY-keskuksen sopimusperusteista muuttoa suurempaa.
- Vastaanottokeskukset ovat avoimia yksiköitä ja hakijat voivat tutustua keskusten ulkopuoliseen yhteiskuntaan ja rakentaa itselleen kotoutumista tukevia resursseja ja kotoutumisen edellytyksiä. Osa vastaanottokeskuksista toimii mallilla, jossa hakijat majoitetaan keskuksen vuokraamista asunnoissa (ns. hajasijoitusmalli). Hakijat voivat myös järjestää itse majoituksensa halutessaan vastaanottokeskuksen ulkopuolella (ns. yksityismajoitus).

Turvapaikanhakijoiden työllistymisen tilanteesta

Maahanmuuttoviraston kesällä 2019 vastaanottokeskuksille tekemän selvityksen perusteella näyttää, että keskuksissa asuvista hakijoista noin 15 % ja yksityismajoituksessa asuvista hakijoista noin 25 % tekee ansiotyötä. Vastaanottokeskusten asiakasmäärään suhteutettuna noin 23 % kaikista hakijoista teki selvityksen aikaan ansiotyötä.

Palkkataso on hyvin vaihteleva. Palkkaa hakijat näyttävät saavan 150€-2000€ kuukaudessa. Keskimääräisin tulo on noin 750 - 1000€/kk. Huomattavalla osalla tulot jäävät sen verran pieniksi, että myös jonkinlaista vastaanottorahan tarvetta on.

Turvapaikanhakijoiden mahdolliseen työllistymiseen liittyy huomattava määrä erilaisia tekijöitä. Esimerkiksi hakijan vointi ja terveydentila, hakijan kyvyt, taidot ja osaaminen, hakijan kiinnostus ja motivaatio työllistyä, hakijan käytössä olevat sosiaaliset verkostot, hakijan sijaintipaikkakunnan työmarkkinat, työnantajien kiinnostus palkata turvapaikanhakijoita, turvapaikkahakemukseen saadut päätökset, epävarmuus tulevaisuudesta, mahdollinen asuminen laitosolosuhteissa sekä vastaanottokeskusten mahdollisuudet tukea työnhaussa voivat vaikuttaa työllistymiseen ja ylipäätään mahdollisuuksiin työllistyä. Työllistyneitä hakijoita näyttäisi yhdistävän vahva kiinnostus ja korkea sisäinen motivaatio työllistyä sekä aktiivinen käytännön toiminta työpaikan löytämiseksi. Kaikilla työntekohalukkuudesta kertoneilla hakijoilla asia ei ole realisoitunut kuitenkaan aktiiviseksi työnhauksi. Tietyissä työtehtävissä alkuperäisellä osaamisella on merkitystä ja osaaminen on siirrettävissä uuteen ympäristöön (esim. asiantuntijatehtävät, parturit). Kuitenkin niin sanotuissa suorittavissa työtehtävissä – joita valtaosa on – alkuperäisellä osaamisella ei ole sellaista merkitystä ja työtehtävä opitaan keskeisesti työnantajan perehdytyksen kautta ja työtä tekemällä.

Työntekoon liittyvistä ongelmista

Yleisesti ansiotyön tekeminen on hyvin myönteinen asia. Ansiotyön tekeminen tuottaa hakijoille hyvinvointia ja kotoutumisen edellytyksiä. Se myös vähentää vastaanottorahan tarvetta.

Ansiotyön tekemiseen liittyy kuitenkin myös joissakin määrin kielteisiä piirteitä ja ilmiöitä. On tietoa ja myös puuttumista edellyttäneitä tilanteita, joissa hakijat ovat joutuneet työssään jonkinlaisen hyväksikäytön uhreiksi. On myös viitteitä siitä, että hakijat ovat joissain tapauksissa tehneet työtä epäselvissä olosuhteissa (työnteko ns. pimeästi), niin että varsinaista hyväksikäyttöä asiassa ei voida sanoa olleen. Edelleen on viitteitä tilanteista, joissa hakijat ovat tehneet työtä normaalisti tai pimeästi, mutta he eivät siitä saatuja tuloja ole vastaanottokeskukselle kertoneet hakiessaan myös samaan aikaan vastaanottorahaa.

Ylijohtajan sijaisena,

Apulaispäällikkö Raimo Pyysalo

Tulosalueen johtaja Olli Snellman

Asiakirja on sähköisesti allekirjoitettu asianhallintajärjestelmässä. Maahanmuuttovirasto 13.11.2019 klo 21:41. Allekirjoituksen oikeellisuuden voi todentaa kirjaamosta.

Liitteet

Jakelu sara.kuitunen@eduskunta.fi

Tiedoksi